

مدیریت و واکاوی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان مدارس ابتدایی پسرانه و دخترانه شهرستان زرین دشت در دوران شیوع بیماری کرونا

علی یاری^۱

۱- دانشجوی کارشناسی پیوسته علوم تربیتی (آموزش ابتدایی)، دانشگاه فرهنگیان پردیس شهیدرجایی، مرکز آموزش عالی شهید مطهری شیراز

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مطالعه عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش آموزان مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه شهرستان زرین دشت استان فارس در دوران شیوع بیماری کرونا می باشد. روش پژوهش به صورت کیفی با رویکرد روایت پژوهی بر روی ۶ خانواده از خانواده های این شهرستان و ۴ دانش آموز که بخاطر اُفت تحصیلی پس از بیماری کرونا هدفشان ترک تحصیل بود انجام شد برای جمع آوری داده از طریق داده های کتابخانه ای و مصاحبه به صورت روایی و مصاحبه به صورت نیمه ساختار یافته و مشاهده به صورت میدانی استفاده شده است و بعد از انجام مصاحبه، دیدگاه مصاحبه شوندهگان استخراج و صحبت های آنها تحلیل شد و در تحلیل روایت ها از الگوی پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۰) استفاده شده است. نتایج یافته های پژوهش نشان می دهد که بعد از شیوع بیماری کرونا تعطیلی مدارس عواملی مانند: چالش های خانواده از جمله مشکلات اقتصادی و عدم سواد خواندن و نوشتن والدین و آشنا نبودن با فضای مجازی و اشتغال دانش آموزان، گروه همسالان و زمینه های فرهنگی و اجتماعی و نابسامانی های خانواده نقش بسزایی در اُفت یادگیری و ترک تحصیل دانش آموزان داشته است که در قالب عوامل علی، مقوله ی مرکزی، مداخله گر، زمینه ای و راهبرد ها و پیامدها ارائه شده است.

واژگان کلیدی: ترک تحصیل، بیماری کرونا، دانش آموز، خانواده، مدرسه، زندگی روستایی، سواد فضای مجازی، همسالان

۱- مقدمه

در این مقاله به بررسی عوامل موثر بر ترک تحصیل دانش آموزان ابتدایی در دوران شیوع بیماری کرونا پرداخته شده است. در اواخر دسامبر سال ۲۰۱۹ یک نوع ویروس جدید به نام سارس کووید در سراسر جهان گسترش یافت که به منظور جلوگیری از همه گیری این ویروس بیشتر مراکز از جمله مدارس کشور تعطیل شد و آموزش به صورت مجازی انجام گرفت اما این آموزش به صورت مجازی در کنار مزیت‌هایی که داشت معایب بسیاری هم داشت که این معایب بیشتر از هر چیز مناطق روستایی و شهرستان‌های سطح پایین تر را مورد هدف قرار داد که به دنبال آن شاهد افت تحصیلی دانش آموزان و ضعیف شدن پایه‌ی درسی آنها شد که ما در این مقاله به بررسی عواملی خواهیم پرداخت که در شهرستان زرین دشت باعث شد دانش آموزان دچار افت شدید تحصیلی شوند و دیگر انگیزه‌ای برای درس خواندن و یادگیری نداشته باشند و در نهایت به ترک تحصیل روی آورند. در ابتدا به طور کلی توضیحاتی راجع به ترک تحصیل و پژوهش‌هایی که در گذشته انجام شده است پرداخته شده است و سپس به طور کامل به بررسی عوامل علی (چالش‌های خانواده و مشکلات اقتصادی) زمینه‌ای (نقش گروه همسالان و عوامل فرهنگی-اجتماعی) و عوامل مداخله‌ای (کژسامانی‌های خانواده) که در این شهرستان باعث شد بسیاری از دانش آموزان دچار افت تحصیلی و در نهایت به ترک تحصیل فکر کنند پرداخته شده است. معلمان استان فارس ضمن اینکه اعتقاد دارند کرونا مشکلات موجود بر سر راه عدالت آموزشی را نمایان کرده آنها می‌گویند نحوه آموزش محتوای درسی متناسب با ایام کرونا نیست. کرونا ضعف عدالت آموزشی را با موجی از ترک تحصیل به رخ می‌کشد.

طی مصاحبه‌ای که با یک خانم معلم جوان که سال‌های ابتدایی دوران معلمی اش را در روستاهای اطراف شیراز می‌گذراند، معتقد است که با این مدل آموزشی که در پیش گرفته شده بعد از کنترل کرونا با یک موج ترک تحصیل و افزایش جمعیت دانش آموزان بازمانده از تحصیل در برخی از روستاهای فارس مواجه هستیم و ابراز تأسف می‌کرد که بعد از شیوع کرونا و تعطیل شدن کلاس‌های حضوری کنترل دانش آموزانش از دستش خارج شده، چون خیلی از دانش آموزان گوشی مناسب نداشتند و در بهترین حالت باید منتظر گوشی گرفتن از بقیه می‌شدند یا خودشان و خانواده‌هایشان به فضای مجازی آشنا نبودند و یا مشکل تهیه اینترنت داشتند، علاوه بر مشکلات گوشی و اینترنت و مشکلات برنامه‌شاد، خیلی از دانش آموزان شهرها و روستاهای استان فارس یک شیفت به مدرسه می‌رفتند و یک شیفت سر کار می‌رفتند و کرونا برای این دانش آموزان قرنطینه به دنبال نداشت بلکه به خاطر مضاعف شدن مشکلات اقتصادی آنها دو شیفت به کار گرفته می‌شدند و یا حتی مشغول کارهای پرخطر و کم درآمد هم می‌شدند و دیگر زمان و توانی برای درس خواندن نداشتند. (مهرنیوز، ۱۳۹۹). امید است که این مقاله گامی برای بالابردن اطلاعات دیگر پژوهشگران در این زمینه باشد.

۲- بیان مسئله

در دوران کنونی آموزش و پرورش از مهمترین نهادهای اجتماعی هر کشور به شمار می‌رود که نقش بسیار اساسی در رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی و سیاسی هر کشور دارد (بلوچ زهی، ۱۳۹۵) در نگاهی گسترده تر موجب جامعه پذیری، ارتقای عدالت اجتماعی، و همبستگی اجتماعی می‌شود. (فرضی زاده و دیگران، ۱۳۹۵). به طور کلی

ترک تحصیل یا ترک زود هنگام مدرسه عبارت است از وضع دانش آموزی که پیش از پایان آخرین سال یک دوره آموزشی که در آن ثبت نام کرده است آن دوره را ترک گوید. به این ترک تحصیل که پیش از پایان دوره صورت می‌گیرد ترک تحصیل زودرس می‌گویند. (گلشن فومنی، ۱۳۸۴: ۱۶۶) ترک و افت تحصیلی موجب افسردگی (Quioga et al. 2013) پیشرفت اجتماعی کم (Ream and Rumberger, 2008) مشاغل سخت (Farmer et al. 2003) فساد اخلاقی و تحقیر (بلوچ زهی و عبداللهی، ۱۳۹۵) اتلاف سرمایه های اجتماعی (Archambault et al. 2009) بی‌کاری و عدم مشارکت اجتماعی (علی بیگی و دیگران، ۱۳۹۶) و پایین آمدن اعتماد به نفس فرد (بلوچ زهی، ۱۳۹۵) می‌شود (غلام پور و آیتی، ۱۳۹۸).

عوامل زیادی سبب ترک تحصیل یا عدم علاقه دانش آموزان به تحصیل می‌شود که برخی از آنها عبارت است از عدم باور والدین به ضرورت تحصیل. تأکید بر ازدواج زود هنگام دختران. تبعیض میان فرزندان (فرضی زاده و دیگران ۱۳۹۵؛ McCleary-Sills 2015) عوامل فرهنگی (Kabeer, 2011) کم سواد یا بی سواد والدین. معاشرت با دوستان ناباب و کمبود امکانات آموزشی (بلوچ زهی، ۱۳۹۵) فقدان پدر و اشتغال دانش آموز (اقدسی و زینال فام، ۱۳۹۱) مشکلات رفتاری دانش آموز و مهاجرت والدین (Farmer et al, 2003) ویژگی های مدرسه (Ream and Rumberger, 2008) سطح خانواده (Choi and Calero, 2018) وضعیت نامناسب اقتصادی حمایت های نامناسب والدین از فرزندان (عاطفی و ابزار). نوع ارتباط والدین با فرزندان و میزان ارتباط والدین با مدرسه (Englund et al, 2008) خصوصیات فردی تعاملات اجتماعی و تحصیلی دانش آموز (Archambault et al, 2009) و ویژگی جسمانی دانش آموزان (iachini, 2016) و زمینه اجتماعی که دانش آموز در آن زندگی می‌کند از جمله عوامل مؤثر در ترک تحصیل دانش آموزان است (غلام پور و آیتی، ۱۳۹۸)

در حال حاضر در سطح ملی میزان انتقال از دوره ابتدایی به دوره راهنمایی برای پسران ۹۰ درصد و برای دختران ۸۰ درصد است. موانع فرهنگی همچنین دختران را از ادامه تحصیل بعد از دوره ابتدایی باز می‌دارد. زنان نیز در مناطق روستایی با چالش‌هایی روبه‌رو هستند. در مناطق شهری میزان باسوادی زنان حدود ۸۲ درصد است در حالی که این میزان در مناطق روستایی نزدیک به ۶۲ درصد است (UNISEF, 2017)

مطالعات نهادهای بین‌المللی اثبات کرده که سرمایه‌گذاری روی منابع انسانی از جمله سلامتی و آموزش زنان یکی از مهم‌ترین راهکارهای دستیابی به توسعه است. زیرا زنان، به عنوان یکی از دو ستون اصلی خانواده، از نظر تاریخی نقش پنهان مهمی در توسعه اقتصادی خانواده ایفا کرده‌اند (Banifatemeh, Mohammadi & Nozari, 2017). منطقی که پشت این یافته است می‌گوید: زنان تحصیل کرده و سالم، از توانایی بیشتری برای مشارکت در فعالیتهای مؤثر، یافتن شغل و کسب درآمد بیشتر برخوردارند. زنان تحصیل کرده به احتمال بیشتری در آموزش فرزندان خود سرمایه‌گذاری می‌کنند (Pacra van, 2017).

طبق اعلام وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۵ شمار کودکان ۶ تا ۲۱ سال که وارد نظام آموزشی نشده‌اند یا پس از مدت کوتاهی از آن خارج شده‌اند بالغ بر ۲۱۶ هزار نفر است (Ministry of Education, 2017). براساس آخرین گزارش‌ها طبق گفته‌ی سرپرست وزارت آموزش و پرورش در آبان ماه ۱۴۰۰ طبق نتایج آماری نشان می‌دهد حدود ۲۱۰ هزار دانش‌آموز دوره ابتدایی و در حدود ۷۶۰ هزار دانش‌آموز دوره متوسطه ترک تحصیل کرده‌اند که این یک آسیب جدی محسوب می‌شود. (فارس نیوز، ۱۴۰۰).

ترک تحصیل نه تنها یک مسئله‌ی آموزشی بلکه یک مشکل اجتماعی قابل توجه نیز می‌باشد. به علاوه اینکه پیامد های روان شناختی و اقتصادی نیز به دنبال دارد. وقتی منابع بیرونی از قبیل مشارکت های اقتصادی و همکاری های آموزش متوسطه و عالی فرصت های تحصیلی و اجتماعی را در اختیار دانش آموزان قرار می دهند. کمک زیادی به پیشرفت و ادامه تحصیل آنها می کنند (Colangelo, Assouline, & New, 1999). با توجه به گزارش مرکز آمار ایران بیش از یک چهارم دانش آموزان سالانه ترک تحصیل می کنند. (ممتاز نیوز، ۱۳۹۴). براساس گزارش وضع فقر ۲۰۰۵ به پدیده ترک تحصیلی به عنوان یکی از چالش های رو به افزایش و مانع حصول به سیاست های ملی توجه شده است. (ابراهیم و همکاران، ۲۰۰۸: ۸). به گفته بانک جهانی حدود ۱۵ درصد از بچه ها در دامنه سنی ۱۰ تا ۱۸ سال بعد از اینکه وارد مدرسه شده و ثبت نام کرده اند تا پایان سال تحصیلی (۲۰۰۱-۲۰۰۲) ترک تحصیل کرده اند. (بانک جهانی، ۲۰۰۳). بی توجهی والدین و در عین حال بی سوادی [یا کم سوادی به مفهوم نا آگاهی] و غفلت آنها از اهمیت آموزش و سواد و بی توجهی جامعه نسبت به فرایند آموزش و برنامه های مدرسه مختلط بودن هر دو جنس معلمان مرد فقر مالی خانواده نگرش جامعه و والدین نسبت به تحصیل دختران و نامناسب بودن مواد آموزشی جهت یادگیری و شکوفایی خلاقیت و کمبود دبیران مجرب و دلسوز و عدم پیشگیری های منظم و به موقع در موارد مختلف حضور دانش آموزان در آموزشگاه موجب شکست و ترک تحصیل آنها می گردد (Sahin et al, 2016)

ترک تحصیل هر ساله خسارت های فراوانی بر خانواده و دولت تحمیل می کند و همچنین مشکلات عاطفی و روانی زیادی را به دنبال دارد که دختران همیشه احساس حقارت و عدم استقلال و خودکم بینی می کنند و در زندگی اجتماعی دچار مشکلات زیادی میشوند (Arefi, 2004). آمارهای مختلف نشان میدهد که ترک تحصیل یکی از معضلات آموزش در جهان است. امروزه ترک تحصیل در تمام کشورهای جهان به عنوان یک پدیده جهانی مطرح است. شواهد حاکی از آن است که دانش آموزان زیادی در مقاطع مختلف تحصیلی در حال ترک مدرسه اند (2004, Abid, Mohd & Afa). بر اساس بسیاری از یافته ها روستاییان نگرش منفی به تحصیل و آموزش دارند (Sewell, 2006).

(سیف، ۱۳۷۸) به بررسی علل ترک تحصیل ترک تحصیل دانش آموزان پنجم ابتدایی بخش فیروزان از دید معلمین پرداخته است. جامعه آماری معلمین کلاس پنجم ابتدایی بوده اند که به روش نمونه گیری تصادفی سیستماتیک از لیست معلمین تعداد ۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است که نتایج آن نشان می دهد که علل اصلی ترک تحصیل کمک به امرار معاش خانواده و دوری راه برای مقاطع بالاتر است

نتایج پژوهش (Farokhinejad & Fathi, 2018) با بررسی علل ترک تحصیل دانش آموزان دبستانی دخترانه روستایی نشان داد که بی سوادی والدین، وضعیت اقتصادی ضعیف خانواده های دانش آموزان و بعضی فرهنگهای بومی منطقه مثل ازدواج زود هنگام دختران علل اصلی ترک تحصیل دانش آموزان است. (Joubish et al, 2011) در تحقیق خود عواملی از قبیل فقر، بی سوادی والدین، عدم انگیزه در بین بچه ها، مشکلات یادگیری، فقدان برنامه های فوق برنامه و محیط مدرسه را از دلایل ترک تحصیل در مدارس ابتدایی پاکستان را بر می شمارد.

پژوهش (Guoda, 2014) نشان داد که ترک تحصیل در دانش آموزان با والدین بی سواد، چهار برابر بیش از بچه های با والدین باسواد است.

(Gul & Ali, 2014) فقر اقتصادی، بی سوادی، ناتوانی والدین و بیکاری در بین عامه مردم را از علل اصلی ترک تحصیل عنوان کرده است. به اعتقاد باهات (۲۰۰۳) نواحی روستایی در زمینه آموزش که یکی از زیرساخت های توسعه انسانی است. عقب ماندگی های زیادی در مقایسه با مناطق شهری دارند. چوی و کالرو (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «افت تحصیلی در اسپانیا: تکامل در طول رکورد بزرگ» به این نتیجه رسیدند که دانش آموزانی که دچار ترک زود هنگام تحصیل می شوند. فرصت اشتغال کمتری دارند و در دوران رکود اقتصادی بیشترین زیان را متحمل می شوند. نتایج تحقیقات (مک ملین و همکاران، ۲۰۰۷) نشان می دهد که ترک تحصیل کنندگان بیشتر از خانواده هایی هستند که دارای درآمد پایین هستند. نتایج این تحقیق نشان می دهد دانش آموزانی که از خانواده درآمدهای پایین ۲۰ درصد جامعه هستند معمولاً شانس ترک تحصیلشان دو برابر خانواده هایی است که درآمد بالای ۲۰ درصد جامعه است. نتایج پژوهش (چو، ۲۰۰۳) نشان می دهد تجربیات منفی دانش آموزان با معلمان و مدیر مدرسه مشکلات شخصی و تجربیات منفی با سایر دانش آموزان در محیط مدرسه و احساس تنهایی دانش آموزان طبقه پایین از مهمترین علل و عوامل ترک تحصیل است. ترک تحصیل دانش آموزان تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار دارد که تا کنون پژوهش های مختلفی درباره آن انجام شده اما بدون شک از سال ۱۳۹۸ که ویروس کرونا گسترش یافت و مراکز آموزشی تعطیل شدند تا کنون چنین پژوهشی انجام نشده است که به بررسی عواملی پرداخته شود که از زبان خود دانش آموزان روایت شده باشد. در این مقاله سعی شده به عواملی که بر روی روند ترک تحصیل دانش آموزان شهرستان زرین دشت اثر بگذارد پرداخته شود.

۳- روش شناسی

پژوهش حاضر که در شهرستان زرین دشت در دوران کرونا انجام شده است از نظر رویکرد در دسته ی تحقیقات کیفی و از لحاظ روش مبتنی بر مطالعات روایت پژوهی می باشد که به شیوه زیست نگاری شده انجام شده است. در مطالعه روایت پژوهی کانون توجه داستان های نقل شده توسط افراد است (کرسول، ۱۳۹۶). در این روش ما می توانیم از تجربیات زندگی یک یا تعداد معدودی از افراد استفاده کنیم و صحبت های آنها را به تصویر بکشیم. زندگی ما به طور عمیق در روایت ها غوطه ور است و ما از نخستین روزهای عمر تا واپسین دم زندگی در دریایی از داستان ها و قصه ها غوطه ور هستیم (آقایی میبیدی، ۱۳۹۲). شیوه زیست نگاری شکلی از مطالعه روایت پژوهی است که در آن پژوهشگر تجارب زندگی فرد دیگری را می نویسد و ثبت می کند (کرسول، ۱۳۹۶).

در تحقیق روایی حاضر، در شهر دیران که یکی از شهرهای شهرستان زرین دشت است با انجام مصاحبه از تعدادی خانواده های دانش آموزان و مصاحبه با چهار دانش آموزی که هدفشان ترک تحصیل بود ملاک محقق برای انتخاب شرکت کننده بوده است.

ابزار جمع آوری داده ها در این تحقیق مصاحبه روایی، مصاحبه نیمه ساختاریافته و مشاهده وضعیت زندگی (میدانی) بوده است. این سه سویه سازی در جمع آوری داده ها به اعتبار یافته های پژوهش کمک کرده است.

در جریان مصاحبه روایی از دانش آموزان خواسته شد داستان زندگی شان را به صورت کامل روایت کنند و در جریان مصاحبه نیمه ساختار یافته محقق به طرح سوال در ارتباط با موضوع از مصاحبه شوندگان می پردازد و محقق با مشاهده زندگی این دانش آموزان اطلاعات مورد نیاز را یادداشت می کند.

۴- نتایج پژوهش:

در مصاحبه روایی از مهدی و علیرضا و ابوالفضل و مبینا که چهار دانش آموز در مدارس ابتدایی بودند خواستیم که برایمان بگویند که از روزی که مدارس بخاطر بیماری کرونا تعطیل شد چی کار کردند.

مهدی: تقریباً از دو سال قبل که مدرسه ما تعطیل کردند من از همون روز دیگه اومدم خونه کیف و وسایلم رو انداختم داخل خونه و سراعش نرفتم و راحت بازی میکردم و دیگه اصلا درس نمی خوندم، چون کلاس ها مجازی شده بود و گوشی نداشتم و منم دیگه سراغ درس نرفتم و خانواده گفت بیا بریم کنگان یکی از شهرستان های استان بوشهر) کار کنیم و ما رفتیم برا کار کردن به کنگان و دیگه چهار پنج ماه اونجا بودیم و اصلا سراغی از درس نمی گرفتیم.

علیرضا: «من از وقتی که تعطیل شدیم همراه بابام می رفتیم در زمین های کشاورزی کار میکردیم و روزی ۸۰ هزار تومان پول به من میدادن و به کار علاقه داشتم و برا خودم لباس و کفش و ... می خریدم دیگه به کسی نمی گفتم بهم پول بدید و گوشی هم داشتم و گوشی رو همراه خودم می بردم داخل زمین های کشاورزی و اونجا کلاس وصل میشدم فقط برا غیبت نخورم ولی گوش نمیدادم به درس و چون معلمم اهل همینجا بود بابام میگفت بیا کی دیگه حرف های بچه ی فلانی گوش میده».

ابوالفضل: «منم از روزی که تعطیل شدیم یه دوچرخه دارم هر روز سوار میشم و میچرخم داخل کوچه ها و حال درس خوندن ندارم با رفیقام میریم دوچرخه و موتور بازی خیلی بهتر از درس خوندن هست و من بابام گوشی نگرفته بود برام یک سال و من دیگه گوشی نداشتم و نمیدونستم کجای کتاب معلمم درس میده».

مبینا: «منم از روزی که تعطیل شدیم چون بابام هزینه خرید گوشی رو نداشتم گوشی نداشتم و اول هاش با مامانم باهم درس بهم یاد میداد اما چندمدت که گذشت بابام، مامانم رو طلاق داد و مامانم مجبور شد کار کنه و برام گوشی گرفت و اول ها استفاده از گوشی هم بلد نبودم الان یادگرفتم».

و از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته و مشاهده ی زندگی چندین خانواده ی روستایی و شهری در شهرستان و پرسش از آنها که چرا فرزند شما در ذهنش فرار از درس و ترک تحصیل نقش بسته اکثر خانواده ها پاسخ هایشان شبیه به هم بود

خانواده شماره (۱): « فرزند ما از روزی که مدرسه اش تعطیل شد با دوستانش با موتور در سطح شهر میچرخن و هرکاری میکنیم درس را نمیخواند».

خانواده شماره (۲): « فرزند من از روزی که کرونا شیوع پیدا کرد و مدارس تعطیل شد بچه ی من درس هیچی یادنگرفت و معلم هم در تدریس به صورت مجازی ضعیف عمل کرده و فرزند من چیزی یاد نگرفته و ما هم که سواد نداشتم که بهش درس بدهیم».

و خانواده شماره (۳): « فرزند من بخاطر نگاه کردن بیش از اندازه به موبایل از صبح تا شب درحال بازی با تلفن همراه هست و چشمانش ضعیف و افسرده شده و اگر فرزندم رو بفرستم بیرون برای کلاس خطر کرونا وجود داره».

خانواده شماره (۵): «وقتی که پول نداشتیم گوشی بخیریم چه جور فرزندمان درس بخواند اگر بخواهیم به مدرسه هم برود ولی شرایط مالی مناسبی نداریم مجبوریم بفرسیمش کار تا هزینه لوازم مورد نیازش رو خودش تامین کند».

خانواده شماره (۶): «فرزند من میخواند درس بخونه که آخرش مثل بقیه ی بچه ها بیکار باشه، از الان میره کار میکنه تا اونموقع ماهر شده، در مدرسه چیزی یاد نمیگیرن که به درد آیندشون بخوره اگه دختره خونه داری رو یاد بگیره و اگر پسر هست کار کردن و پول در آوردن».

با بررسی صحبت های دانش آموزان و خانواده هایشان به الگوی زیر می رسیم:

۱- شرایط علی:

شرایط علی آن دسته از رویدادها و وقایع هستند که بر پدیده ها اثر گذارند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰).

الف-۱: چالش های خانوادگی:

همین جور که صحبت های دانش آموزان را بیان کردیم خانواده تاثیر بسیار زیادی در ترک تحصیل و افت تحصیلی دانش آموزان داشته است.

۱-الف-۱: چالش های اقتصادی: طبق آمار سالانه حدود ۱۰ درصد از دانش آموزان خانواده های کم درآمد در آمریکا از تحصیل منصرف می شوند (Englund et al, 2008). فقر اقتصادی خانواده ها در نواحی روستایی به عنوان یکی از عوامل موثر در ترک تحصیل دانش آموزان می باشد (سپیدنامه و دیگران، ۱۳۹۵). در نتیجه یکی از عوامل بسیار مهم که در دوران کرونا در افت و ترک تحصیل دانش آموزان در شهرستان زرین دشت اثر گذاشته است فقر اقتصادی خانواده ها و ناتوانی آنها در خریدن تلفن همراه می باشد.

در اکثر صحبت های این دانش آموزان تهیه تلفن همراه معطل اصلی افت و ترک تحصیل محسوب می شود.

میبنا میگفت: منم از روزی که تعطیل شدیم چون بابام هزینه خرید گوشی رو نداشت گوشی نداشتیم

۲-الف-۱: اشتغال دانش آموز: در شهرستان زرین دشت کار کردن و اشتغال دانش آموزان یکی دیگر از عواملی است که باعث ترک تحصیل و افت تحصیل دانش آموزان شده است باوجود این که به عنوان یک شهرستان مستقل شناخته شده است اما هنوز در ۸۰ درصد شهر و روستاهای آن زندگی به صورت سنتی و روستایی می باشد و دانش آموزان پسر و دختر به همراه خانواده ها به کار کردن مشغول هستند و برای کسب درآمد کارهایی بسیار دشوار با مزد هایی بسیار کم را انجام می دهند. مهیا بودن زمینه شغلی و محیط کار برای افراد کم سن و سال در روستاها یکی از عوامل موثر در ترک تحصیل دانش آموزان محسوب می شود (ترکاشوند ۱۳۷۶، به نقل از اقدسی و زینال فام، ۱۳۹۱).

علیرضا میگفت: منم از وقتی که تعطیل شدیم همراه بابام می رفتم در زمین های کشاورزی کار میکردیم و روزی ۸۰ هزار تومان پول به من میدادن و به کار علاقه داشتیم و برا خودم لباس و کفش و ... می خریدم دیگه به کسی نمی گفتم بهم پول بدید و گوشی هم داشتیم و گوشی رو همراه خودم می بردم داخل زمین های کشاورزی و اونجا کلاس وصل میشدم فقط برا غیبت نخورم ولی گوش نمیدادم.

در دوران کرونا پس از تعطیل شدن مدارس، دانش آموزان به جای اینکه در خانه به درس خواندن بپردازند به خاطر اینکه زمان زیادی در اختیار داشتند بیشتر از قبل به اشتغال مشغول شدند و به مرور زمان آسیب های جدی به درس خواندیشان وارد شد و به خاطر ضعیف شدن پایه ی تحصیلیشان دیگر علاقه ای برای ادامه تحصیل نداشتند.

۳-الف-۱: عدم سواد درسی و رسانه ای والدین: تحصیلات والدین نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی و نگرش والدین دارد (میرپناهی، ۱۳۹۵).

مبینا گفت: [....استفاده از گوشی هم بلد نبودم الان یادگرفتم.]

خانواده شماره (۲): [....و ما هم که سواد نداشتیم که بهش درس بدهیم.]

طبق صحبت های گفته شده به دلیل عدم سواد رسانه ای والدین و دانش آموزان مشکلات زیادی در فرایند تحصیل و یادگیری دانش آموزان به صورت مجازی وارد شد.

ب-۱: چالش های آموزشی:

شرایط نظام آموزشی از دیگر عوامل موثر در ترک تحصیل دانش آموزان است (اقدسی و زینال فام، ۱۳۹۱).

۱-ب-۱: عدم سواد رسانه ای معلم ها: بسیاری از معلم ها در مناطق روستایی بعد از شیوع کرونا برای اولین بار از فضای مجازی استفاده کردند و آنچنان که باید باکیفیت کافی مطالب را به دانش آموزان منتقل نمی کردند و تا چندین ماه طریقه آموزش به صورت مجازی مسلط نبودند و در فرایند یادگیری دانش آموزان خلل وارد میشد و دانش آموز درس را به طور کامل یاد نمیگرفت و دیگر انگیزه ای برای درس خواندن نداشت.

خانواده شماره (۲): [.... معلم هم در تدریس به صورت مجازی ضعیف عمل کرده و فرزند من چیزی یاد نگرفته...]

۲-مقوله مرکزی:

مقوله مرکزی مضمون اصلی پژوهش است که اگر چه از درون پژوهش بیرون می آید اما یک مفهوم انتزاعی است (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰)

در این پژوهش عامل اصلی که باعث میشد دانش آموزان در دوران کرونا از درس دور شوند و به فکر ترک تحصیل باشند فقر محیطی بود که شامل چالش های اقتصادی خانواده و بی سوادی والدین و اشتغال دانش آموزان است.

[خانواده شماره (۶) نظرش این بود که فرزندش میخواهد درس بخواند که اخراجش مانند سایر افراد بیکار باشه...]
خانواده نخستین نهاد زندگی اجتماعی کودک است که در شکل گیری عادات، اندیشه ها، رفتار و دیدگاه های اجتماعی او نقش مهمی ایفا می کند (لاریجانی، ۱۳۹۳: به نقل از غلام پور و آیتی، ۱۳۹۸). شرایط خانوادگی تاثیر عمده ای در تکامل فرد دارد و ارتباطات خانوادگی سایر جنبه های زندگی نوجوان از جمله تحصیل را تحت تاثیر قرار می دهد (Byrne et al, 2002).

برخورداری یکسان همگان از آموزش و پرورش به منزله برخورداری از فرصت ها و خدمات برابر آموزشی می تواند نمایشگر یک نظام آموزشی برابر و با کیفیت مطلوب تلقی شود. (توکلی و دیگران، ۱۳۹۰؛ به نقل از غلام پور و آیتی، ۱۳۹۸) در صورتی که در مناطق روستایی از جمله بسیاری از روستاهای شهرستان زرین دشت مدارس از کیفیت آموزشی پایینی برخوردار هستند و یادگیری دانش آموزان کاهش پیدا می کند در نتیجه باعث ضعیف شدن پایه تحصیلی و ترک تحصیل دانش آموز خواهد شد.

۳-راهبردها:

راهبرد به طرز عمل های عادی یا روتین و چگونگی مدیریت موقعیت ها توسط افراد اطلاق می شود که در مواجهه با مسائل و امور به کار می روند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰) راهبرد یا تعامل ها دلالت برکنش ها و رفتارهای خاص نسبت به شرایط است (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵)

راهبرد ها در اینجا می توان به «علاقه نداشتن به درس» و «یادنگرفتن درس» اشاره کرد.[.... فرزند من از روزی که کرونا شیوع پیدا کرد و مدارس تعطیل شد بچه ی من درس هیچی یادنگرفت...] و[...حال درس خوندن ندارم با رفیقام میریم دوچرخه و موتور بازی خیلی بهتر از درس خوندن هست...].

علاقه و دوست داشتن مدرسه و درس، در ماندن و یا ترک مدرسه تأثیر زیادی دارد. علاقه نداشتن میتواند ناشی از عوامل متعددی باشد که موجب شده است بسیاری از دانش آموزان بدون آنکه دلیل و علت اصلی بی علاقه‌گی خود را بیان کنند، ترک تحصیل کنند و یا منتظر کوچکترین فرصت پیش آمده برای ترک مدرسه باشند.(سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵)

۴- شرایط زمینه ای:

مجموعه ای از شرایط که در یک مکان و زمان خاص جمع می شوند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل و تعامل های خود به آنها پاسخ می دهند شرایط زمینه ای نام دارد(اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰)

در ترک تحصیل دانش آموزان در دوران کرونا عوامل زیادی دخالت داشتند و یکی از این عوامل، عوامل فرهنگی و محیط اجتماعی و دوستان هم سن دانش آموز است که منجر به افت عملکرد درسی و ترک تحصیل خواهد شد.

الف- ۴: عوامل فرهنگی و محیط اجتماعی: زندگی روستایی هم راه با نظام اجتماعی _ فرهنگی مختص به خود، انزوای جغرافیایی، عدم تعاملات گسترده و ناآگاهی به محرومیت هایی منجر می شود(علی بیگی و دیگران، ۱۳۹۶) در روستاها و شهرهای زرین دشت به خاطر کم بودن تعداد جمعیت در هر شهر و روستا و شناخت همه افراد، اگر فردی دارای مدرک باشد و فاقد شغل باشد دیگر خانواده ها هم با مشاهده ی زندگی اون فرد که دارای مدرک است به این باور غلط رسیده اند که اگر فرزندان ما هم درس بخواند در نهایت باز هم شغل مناسبی بدست نمی آورد و در مصاحبه ای که انجام شد یکی از خانواده ها گفت فرزند من چقدر درس بخونه که آخر بیکار باشد پس از همین الان درس رها کند بهتر است.

خانواده شماره(۶) نظرش این بود که فرزند من میخواهد درس بخونه که آخرش مثل بقیه ی بچه ها که مدرک گرفتن بیکار باشه، از الان میره کار میکنه تا اونموقع ماهر شده، در مدرسه چیزی یاد نمیگیرن که به درد آیندشون بخوره اگه دختره خونه داری رو یاد بگیره و اگر پسر هست کار کردن و پول در آوردن.

ب- ۴: گروه همسالان: وابستگی دانش آموزان و تعاملات آن ها با گروه های همسال از عوامل مهم موفقیت تحصیلی در مدرسه است (Farmer et al, 2003). به اعتقاد (Ream and Rumberger, 2008) یکی از عوامل مهم و موثر در ترک تحصیل دانش آموزان تعاملات با گروه همسالان است. در شهرستان زرین دشت به دلیل تعاملات گسترده بچه ها با یکدیگر یکی از چالش های اصلی ترک تحصیل به حساب می آید، بعد از تعطیلی مدارس به خاطر بیماری کرونا دانش آموزان به خاطر اینکه زمان زیادی در اختیار داشتند به جای درس خواندن بیشتر به صورت دسته هایی از دوچرخه و موتورسیکلت در سطح شهر زمان زیادی را به بطالت می گذرانند و مشاهده شده که به دلیل انتخاب های نادرست دوستان مناسب و عدم نظارت خانواده ها متأسفانه چندین نفر از این دانش آموزان دچار سانحه تصادف شده اند و یا گرفتار بعضی از انواع مواد مخدر شده اند. پس بنابراین گروه همسالان در ترک تحصیل دانش آموزان نقش بسیار زیادی داشته است.

ابوالفضل میگفت: [منم از روزی که تعطیل شدیم یه دوچرخه دارم هر روز سوار میشم و میچرخم داخل کوچه ها و حال درس خوندن ندارم با رفیقام میریم دوچرخه و موتور بازی خیلی بهتر از درس خوندن است....]

۵- عوامل مداخله گر:

شرایط دخیل یا میانجی به منزله زمینه ساختاری وسیع تر مربوط به پدیده در نظر گرفته می شود که در جهت تسهیل یا محدودیت راهبردها عمل می کند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰)

در این پژوهش «کژسامانی خانواده» به عنوان یکی از شرایط مداخله گر شناسایی قرار گرفت که شامل عواملی چون عدم پیگیری مسائل آموزشی، مشکلات درون خانواده، طلاق است (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵) و ترس از کرونا هم یکی از عوامل دخالت کننده در امر آموزش بود که دیگر فرزندان را برای هیچ تفریح یا کلاسی ثبت نام نمی کردند و این باعث ایجاد افسردگی در دانش آموزان میشد. در مصاحبه یکی از دانش آموزان این موضوع گفته شد

مبینا میگفت: [منم از روزی که تعطیل شدیم چون بابام هزینه خرید گوشی رو نداشت گوشی نداشتم و اول هاش با مامانم باهم درس بهم یاد میداد اما چندمدت که گذشت بابام، مامانم رو طلاق داد و مامانم مجبور شد کار کنه و برام گوشی گرفت و اول ها استفاده از گوشی هم بلد نبودم الان یادگرفتم].

در مصاحبه دیگر والدین پیگیری کارهای دانش آموز نبودند و نظارتی انجام نمیشد به همین دلیل بچه ها دچار مشکلات روحی روانی می شوند.

خانواده شماره (۲) میگفت: [فرزند من از روزی که کرونا شیوع پیدا کرد و مدارس تعطیل شد بچه ی من درس هیچی یاد نگرفت و معلم هم در تدریس به صورت مجازی ضعیف عمل کرده و فرزند من چیزی یاد نگرفته و ما هم که سواد نداشتیم که بهش درس بدهیم].

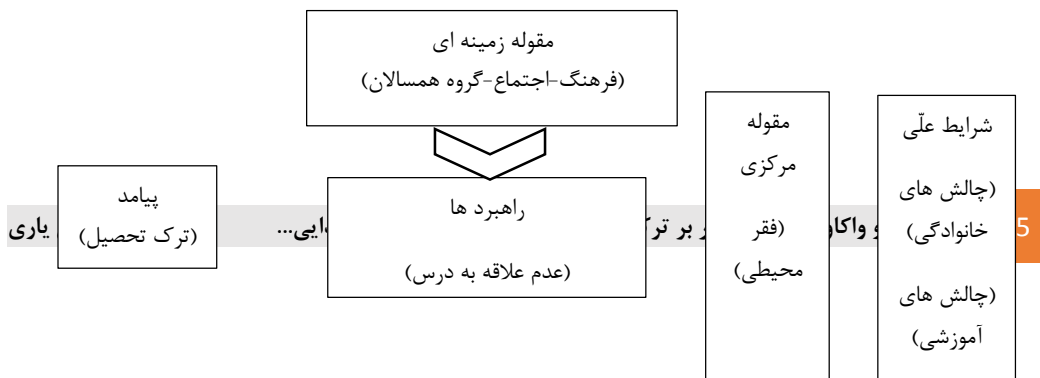
به دلیل عدم نظارت والدین فرزندان دچار این مشکلات می شوند.

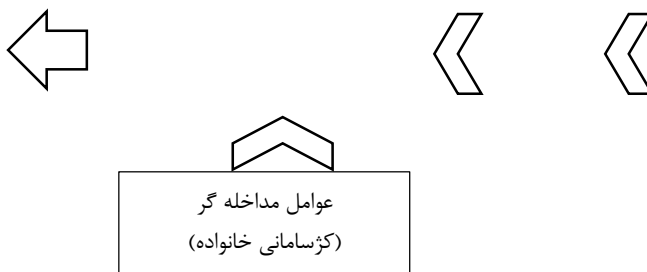
خانواده شماره (۳) چنین میگفت: [فرزند من بخاطر نگاه کردن بیش از اندازه به موبایل از صبح تا شب درحال بازی با تلفن همراه هست و چشمانش ضعیف و افسرده شده و اگر فرزندم رو بفرستم بیرون برای کلاس خطر کرونا وجود داره].

۶- پیامدها:

پیامدها بیانگر نتایج تعامل ها و راهبرد هاست و تحت تاثیر شرایط مربوط به آنهاست (محمدپور، ۱۳۹۱: ۳۲۹) براساس پژوهش بخاطر مشکلات اقتصادی و خانوادگی و محیطی و تمام عواملی که گفته شد سبب می شود تا دانش آموز از تحصیل باز بماند.

خانواده شماره (۵) میگفت: [وقتی که پول نداشتیم گوشی بخریم چه جور فرزندمان درس بخواند اگر بخواهیم به مدرسه هم برود ولی شرایط مالی مناسبی نداریم مجبوریم بفرسیمش کار تا هزینه لوازم مورد نیازش رو خودش تامین کند]. که در نهایت باعث می شود تا دانش آموز ترک تحصیل کند.

شکل ۱. بازنمایی تحلیل صحبت‌های دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان بر اساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۰)

۵- نتیجه‌گیری

پس از بررسی و تحلیل صحبت‌های دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان به نتایج مفیدی دست خواهیم یافت که به بیان آنها می‌پردازیم. که این نتایج بدست آمده با دیگر پژوهش‌های انجام شده در این زمینه نیز مورد قیاس قرار داده شده است. پژوهش حاضر با هدف مطالعه عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه شهرستان زرین دشت استان فارس در دورانی است که بیماری کرونا گسترش یافت و مراکز آموزشی تعطیل شدند و آموزش مدارس در قالب بستر جدید فضای مجازی ادامه یافت. در شهرستان زرین دشت خصوصاً در مناطق روستائین دچار بسیاری از محرومیت‌ها و مشکلات اقتصادی و فرهنگی می‌باشند. عوامل متعددی در دوران کرونا باعث شد بسیاری از دانش‌آموزان شهرستان زرین دشت دچار فرسودگی تحصیلی شوند و دیگر انگیزه‌ای برای ادامه تحصیل نداشته باشند. مقوله‌ی اول که بر روی فرایند تحصیل دانش‌آموزان بسیار تاثیر گذاشت چالش‌های خانواده بود که خانواده‌ها متأسفانه هزینه خرید تلفن همراه نداشتند و این مشکلات مالی خانواده‌ها باعث می‌شد دانش‌آموزان به جای اینکه از فرصت‌ها به خوبی در کسب دانش استفاده کنند در مزارع کشاورزی به کار کردن مشغول می‌شدند و کرونا برای این دانش‌آموزان قرنطینه به دنبال نداشت و بخاطر مشکلات مالی از صبح تا شب به کار کردن مشغول می‌شدند و دیگر توان و انرژی برایشان باقی نماند که درس بخوانند. این مقوله با یافته‌های پژوهش‌های (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵) که چالش اقتصادی را به عنوان شرایط علی شناسایی شد همخوانی دارد. از طرف دیگر خانواده‌ها هم آنچنان سواد کافی نداشتند که به فرزندانشان آموزش دهند و یا اگر خانواده‌ها هم سواد کافی داشتند به دلیل عوامل مداخله‌گر از جمله کژسامانی‌های خانواده، مشکلات خانوادگی، طلاق و سرپرست بودن مادر خانواده و مشغول بودن به کار دیگر وقت و زمان کافی نداشتند که به فرزندان خود آموزش دهند. که با نتایج یافته‌های (Farzizadeh et al (2016) و Farokhinejad & Fathi (2018) مبنی بر تاثیر بی‌سوادی والدین و با نتایج تحقیقات (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵) مبنی بر کژسامانی‌های خانواده مطابقت دارد. مقوله‌ی دیگری که در این شهرستان بسیار بر روند تحصیل دانش‌آموزان اثر گذاشته است مقوله‌ی عوامل زمینه‌ای می‌باشد که در این مقوله به دو دلیل دانش‌آموزان به سمت گروه همسالان روی می‌آورند اولین دلیل بخاطر وجود محیط فرهنگی اجتماعی که در آن قرار دارند، خانواده‌ها وقتی می‌دیدند که یک

فرد از شهر و روستایشان دارای مدرک لیسانس می باشد ولی در زمین های کشاورزی کار می کند براین باور بودند که فرزند ما هم اگر به مدرسه برود در نهایت مانند بقیه افراد شهر و روستا با وجود گرفتن مدرک هم، شغل مناسب پیدا نمی کنند. دلیل دوم اینکه به خاطر عدم نظارت والدین بر فرزندان خود، آنها روی به سمت گروه همسالان می آورند و زمان زیاد خود را در بین گروه همسالان سپری می کردند و گروه های همسالانی که مشاهده شده است اکثراً متشکل از افرادی هستند که ترک تحصیل کرده اند و وقت خود را به بطالت در سطح شهر و روستا سپری می کنند و با قرار گرفتن دانش آموز در این گروه ها به مرور از درس و مدرسه فاصله خواهد گرفت و دیگر انگیزه لازم برای ادامه تحصیل نخواهد داشت. عوامل فرهنگی و اجتماعی والدین نیز در تحقیقات (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵) و (اقدسی و زینال فام، ۱۳۹۱) مورد اشاره قرار گرفته است. از نتایج دیگر این تحقیق مقوله آسیب های تحصیلی یا راهبرد ها می باشد که این مقوله نتیجه و برگرفته از مقوله های علی مداخله گر و زمینه ای است که باعث میشود دانش آموز در فرایند یادگیری و علاقه به درس بی انگیزه شود و درس را یاد نگیرد و در نهایت پیامد آن این است که دانش آموز از تحصیل باز می ماند. در تحقیقات (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵) مورد اشاره قرار گرفته است.

پیشنهادات

مشکل اصلی ترک تحصیل دانش آموزان در اکثر مناطق خانواده ها هستند که توجهی به درس خواندن فرزندان خود ندارند، که میشود با همکاری مشاوران مدرسه پیوند بین خانواده مدرسه مستحکم تر کرد و وقتی که خانواده پیوندش با مدرسه بیشتر شد قطعاً در روند و نظارت بر فرزندش بیشتر اهمیت می دهد و این باعث میشود که فرزندان نسبت به درس بی توجه نباشند و همینجور که گفته شد یکی از دیگر مشکلات دانش آموزان خصوصاً در شهرها و روستایی که در سطح مالی ضعیفی قرار دارند مشکل تهیه تلفن همراه در دوران کرونا را داشتند که سازمان های مربوطه می توانند یک سایت راه اندازی کنند و از طریق صدا و سیما به تمام مردم اطلاع رسانی شود که دانش آموزانی که در تهیه تلفن همراه ناتوان هستند و این شرایط را دارند با مراجعه به این سایت ثبت نام خودشان را انجام دهند و بعد از بررسی از طریق سایر سازمان ها و مشخص بودن درآمد خانواده ها، هزینه را به صورت وام حمایت دانش آموزی خرید تلفن همراه به حساب سرپرست های خانوارهای دانش آموزان واریز کنند و با این کار یکی از اصلی ترین مشکل های دانش آموزان که تلفن همراه می باشد تا حد زیادی رفع خواهد شد.

منابع

- ✓ آقای میبیدی، فروغ (۱۳۹۲)، «پیش درآمدی بر مطالعه روایت و روایت پژوهی»، کهن نامه ادب پارسی.
- ✓ اشتراوس، آنسلم و جولیت کوربین (۱۳۹۰)، مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینهای ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- ✓ اقدسی، علی نقی و افسانه زینال فام (۱۳۹۱)، «عوامل محیطی و اجتماعی مؤثر بر ترک تحصیل بازماندگان از تحصیل دانش آموزان دختر دبیرستان های شهرستان میانود آب در سال تحصیلی ۸۹-۹۰»، فصلنامه علوم تربیتی.

- ✓ بلوچ زهی، عبدالغفار (۱۳۹۵)، شناسایی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان دوره ابتدایی و ارائه راه کارهایی برای پیشگیری از آن در استان سیستان و بلوچستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- ✓ بلوچ زهی، عبدالغفار و حسین عبداللهی (۱۳۹۵)، «عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دانش‌آموزان دوره ابتدایی استان سیستان و بلوچستان و ارائه راهکارهایی برای پیشگیری از آن در سال تحصیلی ۹۵-۹۶»، اولین کنگره ملی توانمندسازی جامعه در حوزه جامعه‌شناسی علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- ✓ ترکاشوند، علی اکبر (۱۳۷۶)، پایان‌نامه بررسی نقش زمینه شغلی در ترک تحصیل دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی روستای اشترمل توپسرکان - همدان مرکز ضمن خدمت فرهنگیان ابن سینا.
- ✓ توکلی، مرتضی، غریب فاضل‌نیا، یعقوب زارعی، و مهران نیک‌آریا (۱۳۹۰)، «ارزیابی برخی از شاخص‌های ابعاد نابرابری منطقه ای در ایران»، فصلنامه روستا و توسعه.
- ✓ سپیدنامه، بهروز، حسن مؤمنی، و محمد سلیمان نژاد (۱۳۹۵)، «شناسایی دلایل ترک تحصیل دانش‌آموزان مقطع ابتدایی منطقه آموزش و پرورش موسیان (نواحی روستایی)»، توسعه محلی (روستایی-شهری).
- ✓ سیف، الله داد (۱۳۷۸)، پایان‌نامه بررسی میزان و علل ترک تحصیل دانش‌آموزان کلاس پنجم ابتدایی بخش فیروزان از دیدگاه معلمان این پایه، همدان، مرکز ضمن خدمت فرهنگیان ابن سینا.
- ✓ شاه‌محمدی، انور و بهمنی، مهتری (۱۳۹۹)، «واکاوی عوامل مؤثر بر ترک تحصیل دختران روستایی با رویکرد مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد: مورد استان کردستان»، فصلنامه علمی تدریس پژوهش.
- ✓ علی بیگی، امیر حسین و حسین حیدری (۱۳۹۶)، «بررسی نگرش والدین به ادامه تحصیل دختران روستایی مطالعه موردی: روستاهای شهرستان سنقر و کلیایی»، پژوهش‌های روستایی.
- ✓ علی بیگی، امیر حسین، نسیرین افشار، و مهنا شاهرادی (۱۳۹۶)، «مطالعه کیفی مسائل و مشکلات دختران روستایی دهستان بالادربند شهرستان کرمانشاه»، زن در توسعه و سیاست.
- ✓ غلام‌پور، میثم و آیتی، محسن (۱۳۹۸)، «روایت پژوهی ترک تحصیل دانش‌آموز دختر روستایی»، پژوهش‌نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی). فارس نیوز (آبان ۱۴۰۰)، معضل ترک تحصیل ۷۶۰ هزار دانش‌آموز دبیرستانی و ۲۱۰ هزار دانش‌آموز دبستانی، سایت فارس نیوز (<https://www.farsnews.ir>).
- ✓ فرضی زاده، زهرا، مهدی طالب، محمود متوسلی (۱۳۹۵)، «بررسی موانع تحصیل دختران روستایی پژوهش کیفی»، فصلنامه تعلیم و تربیت.
- ✓ کرسول (۱۳۹۶)، پویش کیفی و طرح پژوهش انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده‌بنیاد، قوم‌نگاری و مطالعه موردی)، ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی، تهران: صفار.
- ✓ گلشن فومنی، محمد رسول (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران، نشر روان.
- ✓ لاریجانی، محمد معتمد (۱۳۹۳)، «نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان: دوره راهنمایی شهر تهران»، روان‌شناسی تربیتی.

- ✓ ممتاز نیوز (۱۳۹۴)، ترک تحصیل دانش آموزان مسأله ای دردآور. سایت ممتاز
(<http://www.Momtaznews.com>) ✓
- ✓ مهر نیوز (شهریور ۱۳۹۹)، کرونا ضعف های عدالت آموزشی را به رخ کشید/خطر ترک تحصیل در ایام
کرونا، سایت مهر نیوز (<http://www.mehrnews.com>). ✓
- ✓ میر پناهی، لیلیا (۱۳۹۰)، «بررسی تأثیر سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی
شهرایلام»، فصلنامه مطالعات علوم تربیتی و روان شناسی.
- ✓ Abid, S, Mohd, D., & Afa, M. (2014). A Study of Drop-out rate in Primary Schools of Poonch District of Jammu and Kashmir. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*. 1(7): 226-230.
- ✓ Arefi, M. (2004). Identifying the variables affecting early school leavers' dropout. *Journal Of Woman in development and politics*. 2 (3): 161-147. [In Persian].
- ✓ Bahat, S. (2003, September), "Rural Industrialization through Small Snterprises", Presented at WASME 14th international Conference.
- ✓ Banifatemeh, H., Mohammaditlavar, S., & Nozari, H. (2017). With the semantic Reconstruction of the role and position of women in small and medium-sized Households (Case Study: Family Economic Firms in Tehran). *Journal of Women in Development and Politics*. 15(4): 521-499. [In Persian].
- ✓ Byrne, B. A., C. K. Haddock, and S.C. Poston (2002), "Mid American Heart Institute.Parent-ing Style and Adolescent Smoking", *Journal of Adolescence*, vol. 6, no. 30.
- ✓ Choi, Á. And J. Calero (2018), "Early School Dropout in Spain: Evolution during the Great Recession", In: *European Youth Labour Markets*, Springer, Cham.
- ✓ Chow, Stanley and Others (2003), *Dropping Out in Ogden City Schools: THE Voice of the student, Rural Education and Small Schools.*, West ED. San Francisco, CA
- ✓ . ERIC Accession No.- ED405160.
- ✓ Colangelo, N., Assouline, S. G., & New, J. K. (1999). *Gifted Education in rural schools: A national assessment*. Iowa City: University of Iowa Press.
- ✓ Englund, M. M., B. Egeland, and W. A. Collins (2008), "Exceptions to High School Dropout Predictions in a Low-Income Sample: Do Adults Make a Difference?", *Journal of Social Issues*, vol. 64, no. 1.
- ✓ Farmer, T. W., D. V. Estell, M. C. Leung, H. Trott, J. Bishop, and B. D. Cairns (2003), "Individual Characteristics, Early Adolescent Peer Affiliations, and School Dropout: An Examination of Aggressive and Popular Group Types", *Journal of School Psychology*, no. 41.

- ✓ Farokhinejad, P., & Fathi, V. (2018). Study of the reasons for leaving school students in Masumeh's girlfriend's school. *Quarterly Journal of Psychology and Educational Sciences*. 3 (33): 75-69. [In Persian].
- ✓ Gouda, M., & Sateesh, S. (2014). Factors Leading to School Dropouts in India: An Analysis of National Family Health Survey-3 Data, *IOSR. International Journal of Research & Method in Education*. 4(6):75-83
- ✓ Gul, R., & Ali, A. (2013). Causes of Dropout Rate in Government High Schools (Male). *Indian Journal of Education and Information Management*. 2(1): 566-572. Iachini, A. L., S. Rogelberg, J. D. Terry, and A. Lutz (2016), "Examining the Feasibility and Acceptability of a Motivational Interviewing Early Intervention Program to Prevent High School Dropout", *Children & School*, vol. 38, no. 4.
- ✓ Joubish, M. F., & Muhammaashraf, K. (2011). Determining the Factors Influencing the Drop out in Government Primary Schools of Karachi. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 7 (3): 417-420.
- ✓ Kabeer, N. (2011), "Between Affiliation and Autonomy: Navigating Pathways of Womens Empowerment and Gender Justice in Rural Bangladesh", *Development and Change*, Vol. 42, no. 2.
- ✓ McCleary-Sills, J., L. Hanmer, J. Parsons, and J. Klugman (2015), "Child Marriage: A Critical Barrier to Girls Schooling and Gender Equality in Education", *The Review of Faith & International Affairs*, vol. 13, no. 3.
- ✓ McMillan, M. M. and Kaufman, P. (2007), *Dropout rates in the United States*, Washington, DC: Government printing Office.
- ✓ Ministry of Education. (2016). *towards ifelong teaching and learning with quality Equality and inclusiveness for all*. UNESCO National Commission, Tehran. [In Persian].
- ✓ Mohd, A. S., and D. M. Afa (2014), "A Study of Drop-Out Rate in Primary Schools of Poonch District of Jammu and Kashmir", *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, vol. 1, no. 7.
- ✓ Okumu Mike, Ibrahim. (2008). *Socioeconomic Determinants of Primary School Dropout: The Logistic Model Analysis*. Economic Policy Research Centre, Research Series No. 54.
- ✓ Pacravan, B. (2017). What are the opportunities and barriers for women's participation in The development of the country? *Tejaret Farda*, (239): 15-1. [In Persian].
- ✓ Quiroga, C. V., M. Janosz, S. H. Bisset, and A. J. S. Morin (2013), "Early Adolescent Depression Symptoms and School Dropout: Mediating Processes Involving Self- Reported Academic Competence and Achievement", *Journal of Educational Psychology*, vol. 105, no. 2.

-
- ✓ Ream, R. K. and R. W. Rumberger (2008), "Student Engagement, Peer Social Capital, and School Dropout among Mexican American and Non-Latino White Students", *Sociology of Education*, vol. 81, no. 4.
 - ✓ Şahin, Ş., Zeynep, A., & Abdurrahman, Kılıç. (2016). Causes of Student Absenteeism and School Dropouts. *International Journal of Instruction*. 9 (1): 195-210.
 - ✓ UNICEF, (2017). Women's Education and Empowerment. The Situation of Girls and Women in Iran. <https://www.unicef.org/iran/fa/education>.
 - ✓ World Bank, (2003). *Financing Education in Developing Countries*. Washington D.C: World Bank Publication.